УДК 339.564:338.43
DOI:10.32782/2415-8240-2026-109-2-756-777

ВИКЛИКИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ ЕКСПОРТУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС: ІНСТИТУЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

CHALLENGES AND CONSTRAINTS FACING EXPORTS OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS FROM UKRAINE TO THE EU: AN INSTITUTIONAL AND ECONOMIC ANALYSIS

Смолій Віталій Олегович,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Уманський національний університет
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-4858-9588

Vitalii Smolii,
Uman National University

Статтю присвячено ідентифікації та систематизації викликів і обмежень експорту агропродовольчої продукції з України до ЄС на основі інституційно-економічного аналізу. Запропоновано двовимірну класифікацію обмежень за їхньою природою та рівнем виникнення, здійснено періодизацію торговельного режиму Україна-ЄС. Встановлено, що розширення експорту до ЄС у 2022–2024 рр. значною мірою було пов'язане з режимом доступу та логістичними чинниками і частково скоротилося після відновлення тарифних квот. Показано, що тарифно-квотні обмеження залишаються визначальними для сировинних позицій, а регуляторні та інституційні – для продукції переробки та тваринного походження, а висока товарна концентрація поставок посилює їхню вразливість до односторонніх заборон і логістичних ризиків. Розроблено матрицю обмежень та інституційних відповідей і обґрунтовано пріоритетність посилення інституційної спроможності забезпечення відповідності вимогам ЄС. Результати можуть бути використані органами державної політики та експортерами.

Ключові слова: торговельний режим, інституційні обмеження, нетарифні заходи, тарифні квоти, санітарні та фітосанітарні заходи, інституційна спроможність, концентрація експорту, євроінтеграція.

The article identifies and systematises the challenges and constraints facing agri-food exports from Ukraine to the European Union on the basis of an institutional and economic analysis. The relevance of the study stems from repeated changes in the conditions of access to the EU market. Duty-free and quota-free trade under the autonomous trade measures of 2022–2025 was followed by transitional tariff quotas and, from 29 October 2025, by the revised Deep and Comprehensive Free Trade Area, under which wider access is conditional on the approximation of Ukrainian production standards to those of the EU. The purpose of the article is to identify and systematise

these constraints and to substantiate the directions for overcoming them. The study distinguishes between a challenge, understood as a change in the external environment requiring adaptation, and a constraint, which directly limits the volume, structure or profitability of exports. It proposes a two-dimensional classification of constraints by their nature (tariff-quota, regulatory, institutional, political-market and economic) and by their level of origin (supranational, national and enterprise level). The analysis draws on data from the State Statistics Service of Ukraine on exports of HS chapters 01–24 to EU member states for 2019–2024, supplemented by industry data for 2025. It applies periodisation, structural and comparative analysis, the quota coverage ratio, the Herfindahl–Hirschman index and the matrix method. It is found that the EU share in Ukraine's agri-food exports rose from 27.7% in 2021 to 56.8% in 2023 and fell to 47.5% in 2025 after quotas were restored, indicating that the expansion was largely linked to the access regime and was partly reversed after quotas were restored. The revised quotas cover only 7–20% of 2024 cereal supplies. The number of establishments approved for exporting products of animal origin has grown far more slowly than exports, while high product concentration increases vulnerability to unilateral bans and logistical risks. A matrix of constraints and institutional responses is developed, separating constraints within Ukraine's control, negotiable constraints and external ones. Strengthening national capacity to ensure compliance with EU requirements is substantiated as the policy priority. The results can be used by public authorities and exporters to design targeted measures for expanding access to the EU market.

Keywords: trade regime, institutional constraints, non-tariff measures, tariff-rate quotas, sanitary and phytosanitary measures, institutional capacity, export concentration, European integration.

Вступ. В умовах війни аграрний сектор залишається основним джерелом валютних надходжень України, а ринок Європейського Союзу перетворився на головний напрям агропродовольчого експорту. За даними Держстату, частка ЄС в агропродовольчому експорті України зросла з 27,7 % у 2021 р. до 52,1 % у 2024 р. [1], що узгоджується з оцінками аналітичних центрів [2]. Така переорієнтація стала можливою завдяки запровадженню у червні 2022 р. автономних торговельних заходів, які тимчасово скасували ввізні мита й тарифні квоти на українську продукцію [3], а також завдяки альтернативним логістичним маршрутам через територію держав-членів.

Водночас розширення присутності на європейському ринку супроводжувалося зростанням нестабільності умов доступу до нього. Односторонні заборони окремих держав-членів, захисні механізми щодо чутливих товарів і протести фермерів засвідчили, що торговельні преференції залежать не лише від домовленостей, а й від внутрішньополітичної рівноваги в ЄС. Після завершення дії автономних торговельних заходів у червні 2025 р. та набуття чинності оновленою редакцією ПВЗВТ 29 жовтня 2025 р. умови доступу вдруге за короткий період змінилися. Новий режим є більш обмежувальним, ніж автономні торговельні заходи, насамперед для ключових статей українського агроекспорту. Паралельно зростає значення вимог, не пов'язаних із тарифами:

наближення виробничих стандартів до норм ЄС, забезпечення простежуваності продукції та підтвердження її непричетності до знеліснення, вимоги щодо якого застосовуватимуться з 30 грудня 2026 р.

За таких умов можливості нарощування експорту дедалі менше визначаються ціновими перевагами та обсягами виробництва. Натомість дедалі більше вони залежать від здатності експортерів відповідати правилам європейського ринку та від спроможності національних інституцій забезпечувати таку відповідність. Це зумовлює потребу в комплексному інституційно-економічному аналізі викликів і обмежень експорту агропродовольчої продукції до ЄС. Такий аналіз дає змогу визначити природу обмежень, рівень їх виникнення та інтенсивність дії й обґрунтувати адресні напрями їх подолання.

Огляд літератури. Наукові дослідження умов доступу української агропродовольчої продукції на ринок ЄС зосереджені навколо трансформації торговельного режиму, нетарифного регулювання, нових регуляторних вимог ЄС та конкурентних позицій українських експортерів на європейському ринку. Зміни торговельного режиму між Україною та ЄС після 2022 р. зумовили низку досліджень, присвячених їх впливу на обсяги та спрямування експорту. А. Завойська та Т. Сюдек встановили, що імпорт української пшениці до ЄС у 2022 і 2023 рр. перевищив рівень 2021 р. відповідно в 11 і 22 рази.

Концентрація поставок у прикордонних державах-членах, на їхню думку, спричинила протести фермерів і запровадження односторонніх заборон. Ці процеси автори пояснюють з позицій теорії суспільного вибору та впливу груп інтересів на торговельну політику [4]. Натомість Шубравська О. зі співавторами на основі аналізу експорту за 2014–2023 рр. доводять стабільність його обсягів і часток у торгівлі з ЄС. Більшість претензій східноєвропейських фермерів щодо надмірного припливу української продукції вважають економічно необґрунтованими [5].

Теоретичною основою аналізу обмежень експорту є положення інституційної економіки. Д. Норт трактує інститути як створені людьми обмеження, що структурують економічну взаємодію і разом із технологіями визначають трансакційні та трансформаційні витрати [6]. О. Вільямсон розглядає трансакційні витрати як витрати на підготовку, укладання та забезпечення виконання угод, величина яких залежить від інституційного середовища [7]. З цих позицій витрати експортера на отримання інформації про вимоги, сертифікацію, проходження контролю й документування походження продукції є різновидом трансакційних витрат, а їх величина визначається не лише змістом правил ЄС, а й спроможністю національних інституцій забезпечувати їх виконання.

Поряд із тарифними умовами доступу дедалі більшої уваги науковців набувають нетарифні заходи, що формують приховані торговельні витрати експортерів. Бутенко О., Кот О. та Козуб В. на основі гравітаційного моделювання оцінили вплив санітарних і фітосанітарних заходів та технічних бар’єрів ЄС на аграрний експорт України у 2015–2025 рр. Найбільш чутливим до зростання СФС-навантаження виявився експорт цукру й соняшникової олії, тоді як вплив технічних бар’єрів частково пом’якшується цифровізацією процедур і

гармонізацією стандартів [8]. У зарубіжних дослідженнях наголошується, що СФС-витрати мають динамічний характер і знижуються в міру регуляторної конвергенції та накопичення досвіду експортерів [9]. Важливим інституційним чинником зменшення торговельних витрат визнано також цифровізацію митних і торговельних процедур [10].

Регламент (ЄС) 2023/1115 започаткував новий тип регуляторних вимог, які покладають відповідальність за відповідність стандартам на весь ланцюг постачання, і тому став предметом окремої наукової дискусії. Мурадян Р. зі співавторами пов'язують ризики його застосування з орієнтацією на попит та вибором ланцюга вартості як об'єкта регулювання [11].

Здатність українських виробників реалізувати наявні конкурентні переваги на ринку ЄС, за висновками дослідників, визначається не лише виробничими чинниками, а й умовами доступу та структурою експорту. Діброва А., Діброва Л. та Діброва М. за індексом виявлених порівняльних переваг встановили, що найвищу конкурентоспроможність на ринку ЄС мають соняшникова олія, кукурудза та ріпак. Навіть за високих значень індексу тарифні квоти стримують нарощування експорту, що формує розрив між потенційною та реалізованою конкурентоспроможністю [12]. Козак О. та Грищенко О. наголошують на обмеженій здатності ринку ЄС поглинати українську сировину і, відповідно, на потребі диверсифікації експорту в бік продукції з вищою доданою вартістю [13]. Круглова О. зі співавторами, оцінивши привабливість ринків держав-членів для малих і середніх підприємств, визначили пріоритетними для українського харчового експорту Польщу, Німеччину, Нідерланди та Францію [14].

Отже, у науковій літературі ґрунтовно досліджено окремі види обмежень експорту: тарифно-квотні, санітарні та фітосанітарні, політико-ринкові. Водночас вони переважно розглядаються відокремлено й оцінюються насамперед через їхній вплив на торговельні потоки. Недостатньо розробленими залишаються: систематизація обмежень за їхньою інституційно-економічною природою та рівнем виникнення; оцінка того, як змінюється співвідношення тарифних і регуляторно-інституційних обмежень у різні періоди торговельного режиму, зокрема після набуття чинності оновленою ПВЗВТ у жовтні 2025 р.; аналіз спроможності національних інституцій забезпечувати відповідність вимогам ЄС.

Метою статті є ідентифікація та систематизація викликів і обмежень експорту агропродовольчої продукції з України до ЄС та обґрунтування напрямів їх подолання.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: уточнити зміст понять «виклик» і «обмеження» та розробити класифікацію обмежень за їхньою природою та рівнем виникнення; здійснити періодизацію торговельного режиму Україна–ЄС і оцінити зміни обсягів, товарної та географічної структури експорту; оцінити тарифно-квотні, регуляторно-інституційні, політико-ринкові та економічні обмеження; розробити матрицю обмежень та інституційних заходів і визначити послідовність їх реалізації.

Методика досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження є положення інституційної економіки та концепція нетарифних заходів. Для

уточнення понятійного апарату та розробки двовимірної класифікації обмежень за природою та рівнем виникнення використано методи аналізу, синтезу та наукової абстракції. Періодизацію торговельного режиму Україна–ЄС здійснено історико-логічним методом. Для оцінювання динаміки, товарної та географічної структури експорту застосовано структурно-порівняльний і статистичний аналіз. Під агропродовольчим експортом розуміється експорт товарів груп 01–24 УКТЗЕД. Інформаційною базою є дані Держстату про експорт цих груп за країнами ЄС за 2019–2024 рр. [1]; дані за 2025 р. наведено за оцінками Українського клубу аграрного бізнесу на основі митної статистики [15], а дані про імпорт ЄС – за звітністю Європейської комісії на основі Eurostat Comext [16]. Узагальнення результатів здійснено матричним методом: кожне обмеження оцінено за інтенсивністю дії та підконтрольністю Україні. Інтенсивність визначено за кількісним індикатором: висока – квота покриває менше чверті поставок або повністю вибрана, чи обмеження скоротило поставки на відповідний ринок більш ніж удвічі; середня – квота покриває 25–90 % поставок або обмеження уповільнює розширення доступу; зростаюча – обмежувальний ефект посилюється з набранням чинності новими вимогами. Підконтрольність визначено за рівнем виникнення обмеження: висока – обмеження національного рівня або рівня підприємства, що може бути усунене діями українських інституцій; обмежена (переговорна) – обмеження наднаціонального рівня, що змінюється через переговори; низька – обмеження, зумовлені односторонніми рішеннями держав-членів або воєнними чинниками. Для подання результатів використано табличний і графічний методи.

Під час підготовки рукопису генеративні інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Результати. Обмеження експорту агропродовольчої продукції доцільно розглядати як сукупність формальних правил, процедур і практик їх застосування, що визначають умови доступу до ринку та формують витрати експортера на підтвердження відповідності. Ці витрати виникають не у сфері виробництва, а у зв’язку з отриманням інформації про вимоги, сертифікацією, проходженням контролю, документуванням походження продукції та адаптацією до змін регуляторного середовища.

Відповідно до міжнародної класифікації ЮНКТАД, нетарифні заходи визначаються як заходи політики, відмінні від звичайних митних тарифів, що потенційно впливають на міжнародну торгівлю товарами через зміну її обсягів, цін або обох показників одночасно [17]. Ця класифікація систематизує заходи за їхнім технічним змістом і слугує основою для методик кількісної оцінки їхніх торговельних ефектів на рівні окремих товарів. Водночас вона не відображає рівня, на якому виникає обмеження, і не враховує залежності його дії від спроможності інституцій країни-експортера.

Європейські стандарти мають подвійну природу. З одного боку, вони підвищують витрати на доступ до ринку, а з іншого сигналізують про якість продукції та стимулюють модернізацію виробництва [18]. Ефект однієї й тієї самої вимоги може змінюватися з часом: СФС-витрати знижуються в міру регуляторної конвергенції та накопичення досвіду експортерів [9]. Отже,

обмежувальний характер правил ЄС визначається не лише їхнім змістом, а й готовністю національної системи та підприємств до їх виконання.

З огляду на це слід розмежовувати поняття «виклик» і «обмеження». Виклик трактується як зміна зовнішнього середовища (торговельного режиму, регуляторних вимог, ринкової кон'юнктури), яка потребує адаптації, але не обов'язково призводить до скорочення експорту; обмеження – це чинник, що безпосередньо стримує обсяги, структуру або прибутковість експортних поставок. Таке розмежування спирається на трактування інститутів як обмежень, що структурують економічну взаємодію [6], і на розуміння нетарифних заходів як заходів, що лише потенційно впливають на торгівлю [17]. Виклик перетворюється на обмеження тоді, коли інституційної спроможності держави або ресурсів підприємств недостатньо для адаптації, наприклад, вимоги Регламенту (ЄС) 2023/1115 є викликом для всіх постачальників сої, проте обмеженням стають лише для тих, хто не може забезпечити простежуваність походження продукції [11].

Для систематизації обмежень запропоновано двовимірну класифікацію. За природою обмеження поділено на тарифно-квотні, регуляторні, інституційні, політико-ринкові та економічні. За рівнем виникнення – на наднаціональні (ЄС і держави-члени), національні (Україна) та обмеження рівня підприємства (табл. 1).

Таблиця 1. Класифікація обмежень експорту агропродовольчої продукції України до ЄС

Вид обмежень	Наднаціональний рівень (ЄС, держави-члени)	Національний рівень (Україна)	Рівень підприємства
Тарифно-квотні	Тарифні квоти, захисні механізми щодо чутливих товарів	Розподіл і адміністрування експортних обсягів	Конкуренція за квотні обсяги
Регуляторні	СФС-вимоги, технічні регламенти, простежуваність, вимоги щодо знеліснення	Темпи наближення законодавства та виробничих стандартів	Витрати на сертифікацію та підтвердження відповідності
Інституційні	Процедури аудиту та допуску країни, категорій продукції й потужностей	Спроможність офіційного контролю, лабораторна база, цифрові реєстри	Системи управління безпечністю, організованість ланцюга постачання
Політико-ринкові	Односторонні заборони держав-членів, тиск фермерських організацій	Торговельна дипломатія, механізми врегулювання спорів	Залежність від обмеженого кола покупців і ринків
Економічні	Цінова конкуренція, вимоги покупців	Доступ до фінансування, воєнні та логістичні ризики	Масштаб виробництва, концентрація експорту

Джерело: розроблено автором.

Запропонована класифікація дає змогу простежити взаємозв'язок рівнів: обмеження наднаціонального рівня проявляються через спроможність національних інституцій та підприємств. Вимоги ЄС стримують експорт там, де

національна система контролю або системи управління безпечністю на підприємствах не забезпечують відповідності. Тарифні квоти обмежують реалізацію порівняльних переваг, найбільше – у сегментах із високою конкурентоспроможністю [12]. Політико-ринкові обмеження є найменш передбачуваними, оскільки залежать від внутрішньополітичної рівноваги в державах-членах [4]. Розмежування рівнів визначає адресатів заходів: обмеження національного рівня та рівня підприємства перебувають у межах впливу України і становлять основний резерв розширення експорту.

Еволюцію умов доступу української агропродовольчої продукції на ринок ЄС доцільно розглядати як послідовну зміну чотирьох режимів, кожен з яких характеризується власним співвідношенням тарифних і нетарифних обмежень (табл. 2).

Таблиця 2. Періодизація торговельного режиму між Україною та ЄС для агропродовольчої продукції

Період	Режим доступу	Домінуючі обмеження
2016 р. – травень 2022 р.	ПВЗВТ: тарифні квоти для чутливих товарів	Тарифно-квотні, регуляторні
Червень 2022 р.– 5 червня 2025 р.	Автономні торговельні заходи: тимчасове скасування мит і квот [3]; з 2024 р. – механізм обмеження обсягів для окремих чутливих товарів [19]	Політико-ринкові, регуляторні
6 червня – 28 жовтня 2025 р.	Перехідні тарифні квоти ПВЗВТ	Тарифно-квотні
З 29 жовтня 2025 р.	Оновлена ПВЗВТ: розширені квоти з прив’язкою до наближення виробничих стандартів [20]	Тарифно-квотні, регуляторні, інституційні

Джерело: узагальнено автором на основі [3; 19; 20].

У довоєнний період експорт агропродовольчої продукції до ЄС становив 6,1–7,7 млрд дол., а частка ЄС у загальному агроекспорті України не перевищувала 32% (рис. 1). Запровадження автономних торговельних заходів у поєднанні з блокуванням морських портів спричинило різку переорієнтацію поставок. Експорт до ЄС зріс до 12,9 млрд дол. у 2022 р., а частка європейського ринку досягла максимуму 56,8% у 2023 р.

Залежність окремих товарних груп від європейського ринку зросла непропорційно. Частка ЄС в експорті зернових збільшилася з 15,7% у 2021 р. до 55,1% у 2023 р., цукру та кондитерських виробів – з 38,8% до 81,7%; для олій і жирів вона продовжувала зростати й у 2024 р., досягнувши 58,6%, для молочної продукції, яєць і меду – 59,4%. Водночас у 2024 р. частка ЄС в експорті зернових знизилася до 41,6%, а цукру – до 46,4%. Це узгоджується з дією односторонніх заборон прикордонних держав-членів, запроваджених з 2023 р., та механізму обмеження обсягів для чутливих товарів. Отже, лібералізація доступу не усунула обмежень: у період дії автономних торговельних заходів провідну роль відігравали політико-ринкові обмеження.

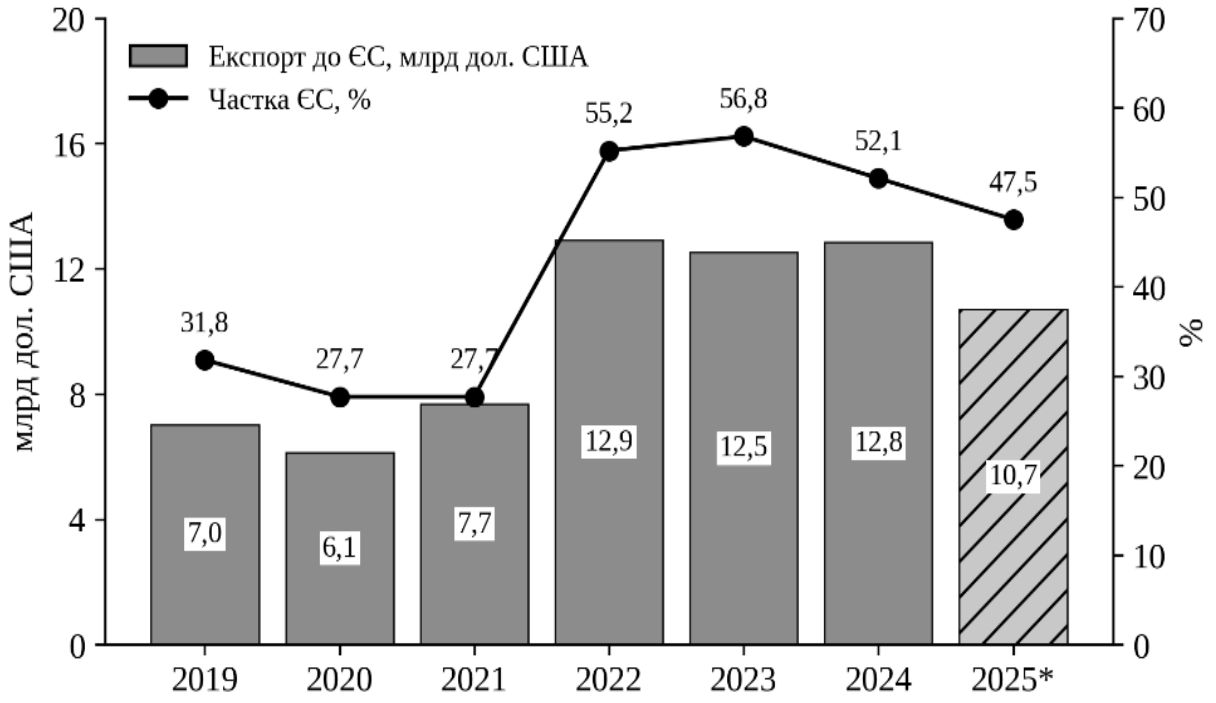

Рисунок 1. – Динаміка агропродовольчого експорту України до ЄС та частки ЄС у загальному агропродовольчому експорті, 2019–2025 рр.
Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [1; 15].
Примітка. 2025 р. – за даними УКАБ на основі митної статистики [15].

Переорієнтація торгівлі супроводжувалася зміною географії поставок у межах ЄС. Частка Румунії в агроекспорті України до ЄС зросла з 1,9% у 2021 р. до 23,0% у 2023 р. Частка Нідерландів за цей час скоротилася з 23,0% до 10,2% [1]. Це засвідчує вирішальну роль логістичних маршрутів через прикордонні держави-члени. У 2024 р. зі стабілізацією морського коридору частка Румунії знизилася до 6,5%. Саме концентрація поставок у прикордонних державах стала чинником, що загострив політико-ринкові обмеження [4].

Після завершення дії автономних торговельних заходів у червні 2025 р. частка ЄС, що у 2022–2024 рр. стабільно перевищувала 50%, знизилася до 47,5% (10,7 млрд дол.) за загального скорочення агроекспорту до 22,53 млрд дол. [15]. Дані за 2025 р. отримано з іншого джерела, ніж за 2019–2024 рр., тому їх охоплення може дещо відрізнятися, а зіставлення має орієнтовний характер. Отже, розширення присутності на європейському ринку значною мірою було пов’язане з режимом доступу та логістичними чинниками і частково скоротилося після їх зміни. Це зумовлює потребу в окремій оцінці тарифно-квотних обмежень.

Повернення до тарифних квот після завершення дії автономних торговельних заходів відновило тарифно-квотні обмеження насамперед для товарів, які впродовж 2022–2024 рр. сформували найбільший приріст поставок до ЄС. Оновлена ПВЗВТ збільшила обсяги квот порівняно з первинною редакцією угоди. Водночас для найбільш чутливих товарів – цукру, птиці, яєць, пшениці, кукурудзи та меду – збільшення є незначним [21]. Зіставлення нових

квот із фактичними поставками воєнних років дає змогу оцінити обмежувальність квот (табл. 3).

Таблиця 3. Тарифні квоти ЄС для чутливих видів української агропродовольчої продукції та рівень їх використання

Товар	Квота ПВЗВТ до 2022 р., тис. т	Квота з 29.10.2025 р., тис. т	Експорт до ЄС у 2024 р., тис. т	Коефіцієнт покриття, %	Використання квоти на початок липня 2026 р., %
Кукурудза	650	1000	13 700	7,3	н/д
Пшениця	1000	1300	6400	20,3	100
Цукор	20	100	326	30,7	59
Яйця	6	18	60	30,0	75*
М’ясо птиці	90	120	136	88,2	75*
Мед	6	35	н/д	–	61

Джерело: розраховано автором за даними [21–23].
Примітка. Від квартального обсягу.

Найвищу обмежувальність квот зафіксовано для зернових. Нова квота на кукурудзу становить 1 млн т, що у 13 разів менше від обсягу поставок 2024 р. [20; 22]. Для пшениці квоту збільшено з 1 до 1,3 млн т, тоді як у 2024 р. Україна поставила до ЄС 6,4 млн т [23]. Саме ці товари мають високі значення індексу виявлених порівняльних переваг на ринку ЄС [12]. Отже, тарифні квоти обмежують експорт там, де конкурентні переваги української продукції виражені найбільше. За таких умов позаквотові мита настільки високі, що поставок понад квоту очікувати не варто. Тому квота фактично стає верхньою межею безмитного доступу. Водночас експорт 2024 р. здійснювався в режимі автономних торговельних заходів і може охоплювати позиції, на які квоти не поширюються, тому коефіцієнт покриття слід розглядати як орієнтовну оцінку обмежувальності квот.

Наслідки повернення квот проявилися вже у 2025 р. За даними Європейської комісії, агропродовольчий імпорт ЄС з України у 2025 р. скоротився на 2,6 млрд євро (на 19 %), з яких 2,2 млрд євро припало на зернові (скорочення на 49 %) через менші обсяги поставок кукурудзи (на 40 %) і пшениці (на 65 %) [16]. Інтенсивність використання квот у 2026 р. засвідчує, що для частини товарів обмеження є стримувальним: станом на початок липня 2026 р. повністю вибрано річну квоту на пшеницю, а квартальні обсяги для м’яса птиці та яєць використано на 75% [23].

Водночас оновлена ПВЗВТ змінює структуру стимулів. Для низки перероблених товарів квоти скасовано повністю. Борошно з пшениці, ячменю та кукурудзи виокремлено в окремі квоти, тоді як раніше його експорт зараховувався до квот на сировину, з якої воно виготовлене [20; 22]. Отже, тарифно-квотні обмеження зосереджуються на сировинних позиціях і стимулюють переорієнтацію експорту на продукцію вищих ступенів переробки. Проте доступ до ринку для такої продукції визначається вже не квотами, а

відповідністю санітарним, фітосанітарним та технічним вимогам ЄС. Це зумовлює потребу в оцінці регуляторних та інституційних обмежень.

Для продукції, на яку не поширюються тарифні квоти, умови доступу до ринку ЄС визначаються насамперед санітарними, фітосанітарними та технічними вимогами. За оцінками Бутенко О. та співавторів, найбільш чутливим до зростання СФС-навантаження є експорт цукру й соняшникової олії, тоді як вплив технічних бар'єрів частково пом'якшується цифровізацією процедур [8]. Регуляторні вимоги ЄС реалізуються на двох рівнях. На рівні країни необхідне включення України до переліку третіх країн, яким дозволено експорт відповідної категорії продукції, за результатами аудитів компетентного органу, на рівні підприємства потрібне включення потужності до переліку затверджених експортерів. Отже, регуляторні вимоги наднаціонального рівня трансформуються в інституційні обмеження національного рівня (табл. 4).

Таблиця 4. Індикатори регуляторних та інституційних обмежень експорту агропродовольчої продукції України до ЄС

Індикатор	Значення	Тип обмеження
Підприємства з правом експорту продукції тваринного походження до ЄС	418 (листопад 2022 р.) – 448 (початок 2026 р.)	Інституційне, національний рівень
Допуск продукції бджільництва (Делегований регламент (ЄС) 2023/2652)	Ввезення лише з затверджених підприємств; 27 звернень направлено до Єврокомісії у 2024 р.	Регуляторне, інституційне
Інциденти безпечності	Спалах захворювання, пов'язаний з продукцією з курятини з України (2023 р.): 247 випадків, 9 країн	Регуляторне, рівень підприємства
Цифровізація процедур	Перехід на систему TRACES NT (2024 р.)	Інституційне (пом'якшення)
Вимоги щодо знеліснення	Застосування з 30.12.2026 р.; охоплюють сою та продукти її переробки	Регуляторне, рівень підприємства
Наближення виробничих стандартів	До 31.12.2028 р. з щорічною звітністю	Регуляторне, національний рівень

Джерело: узагальнено автором за даними [20; 24–29].

Динаміка допуску підприємств засвідчує повільне розширення кола експортерів. За перші місяці воєнного стану кількість підприємств – виробників продуктів тваринного походження з правом експорту до ЄС зросла до 418 [24]. Станом на початок 2026 р. таких підприємств налічувалося 448 [25], зокрема 22 компанії отримали таке право у 2025 р. [26]. Водночас експорт до ЄС за групами 02 і 04 УКТЗЕД зріс із 347 млн дол. у 2021 р. до 680 млн дол. у 2024 р., тобто майже вдвічі [1]. Отже, нарощування поставок забезпечувалося переважно вже

затвердженими потужностями. Вихід на ринок нових виробників, зокрема малих і середніх, стримується тривалістю та вартістю процедур затвердження.

Відповідно до Делегованого регламенту (ЄС) 2023/2652 мед та інші продукти бджільництва, призначені для споживання людиною, можуть ввозитися до ЄС лише з затверджених підприємств; у 2024 р. Держпродспоживслужба направила до Єврокомісії 27 звернень щодо включення таких підприємств до відповідного переліку [28; 30]. Вимогу перенесено з рівня продукції на рівень підприємства. Це посилює залежність експорту від спроможності компетентного органу та робить інституційний допуск не менш вагомим обмеженням, ніж квота.

Інциденти безпечності мають наслідки, що виходять за межі окремого експортера. Мережа INFOSAN відстежувала багатокраїнний спалах *Salmonella* Mbandaka (247 випадків), пов'язаний з продукцією з курятини з України, яку було поширено в дев'яти країнах [27]. Такі випадки створюють ризик для всієї товарної категорії. Водночас СФС-витрати знижуються в міру регуляторної конвергенції та накопичення досвіду експортерів [9]. Пом'якшувальну дію має цифровізація процедур: перехід України у 2024 р. на платформу TRACES NT спростив процедури експорту та транзиту до ЄС [28], що узгоджується з висновками щодо впливу цифровізації митних процедур на агропродовольчу торгівлю [10].

Окремим викликом є вимоги Регламенту (ЄС) 2023/1115, чутливість до яких визначається значною присутністю України на ринку соєвого комплексу ЄС. У липні-грудні 2025 р. частка України в імпорті сої до ЄС становила 9,5%, соєвого шроту – 4,4%, а в імпорті соєвої олії Україна стала найбільшим постачальником із часткою 48,3% [29]. Вимога підтвердження походження продукції з прив'язкою до конкретних земельних ділянок є прийнятною для вертикально інтегрованих виробників; для дрібних господарств, що реалізують сою через трейдерів, вона може стати обмеженням за відсутності систем агрегування даних про походження [11].

Таким чином, регуляторні обмеження мають ширше товарне охоплення та довший період дії, ніж тарифно-квотні. Їх обмежувальний ефект значною мірою визначається спроможністю національних інституцій та підприємств, тобто перебуває в межах впливу України.

Політико-ринкові обмеження сформувалися як реакція окремих держав-членів на зростання поставок української продукції в період дії автономних торговельних заходів. Їх обмежувальний ефект посилюється високою концентрацією експорту за товарними групами та напрямами (табл. 5).

Для зіставлення обрано 2019 р. як базовий рік періоду ПВЗВТ, передвоєнний 2021 р. та роки дії автономних торговельних заходів (2022–2024 рр.). Товарна структура експорту до ЄС залишається висококонцентрованою. Еквівалентна кількість товарних груп не перевищує п'яти з 24, а на зернові, олійні культури, олії та жири й залишки харчової промисловості припадає понад 80% поставок. Саме ці групи підпадають під дію квот і односторонніх заборон. Тому висока товарна концентрація перетворює вузькі за охопленням обмеження на чинник, що впливає на значну частину експорту.

Таблиця 5. Товарна та географічна концентрація агропродовольчого експорту України до ЄС

Показник	2019	2021	2022	2023	2024
Індекс Герфіндаля–Гіршмана за товарними групами	0,223	0,203	0,242	0,222	0,205
Еквівалентна кількість товарних груп (1/HHI)	4,5	4,9	4,1	4,5	4,9
Частка чотирьох провідних груп (10, 12, 15, 23), %	85,1	81,4	86,4	82,3	81,8
Індекс Герфіндаля–Гіршмана за країнами ЄС	0,119	0,123	0,118	0,119	0,107
Частка трьох провідних країн-покупців, %	50,2	51,0	50,2	51,1	46,1

Джерело: розраховано автором за даними [1].

Дія односторонніх заборон чітко простежується в географічній структурі експорту. Частка Польщі, Угорщини та Словаччини зросла з 15,0% у 2021 р. до 29,4% у 2022 р. Після запровадження національних заборон вона знизилася до 14,3% у 2024 р., а абсолютний обсяг поставок до цих країн скоротився з 3,81 до 1,84 млрд дол. [1]. Політико-ринкові обмеження зберігаються й після оновлення ПВЗВТ: Польща, Угорщина та Словаччина утримували свої заборони й у 2026 р., незважаючи на позицію Єврокомісії. Крім того, оновлена угода дозволяє застосовувати захисні заходи з оцінкою загрози як на рівні ЄС загалом, так і на рівні окремої держави-члена. Частка України в агропродовольчому імпорті ЄС знизилася з 7,7 % у 2024 р. до 5,6 % у 2025 р. [16]. Це підтверджує висновок про переважно політичну природу цих обмежень, зумовлену концентрацією поставок у прикордонних регіонах [4].

Економічні обмеження національного рівня пов’язані насамперед із воєнними ризиками та логістикою. За оцінками аналітичного центру «Об’єднана Україна», улітку 2026 р. внаслідок атак на портову інфраструктуру порти, через які проходило близько 90% агроекспорту, фактично зупинилися, а альтернативні маршрути через Дунайський регіон забезпечили лише 3,8 млн т перевалки проти 42,2 млн т через Велику Одесу за січень–липень 2026 р. [23]. За таких умов показники використання квот втрачають однозначність: невибрана квота може свідчити не про слабкий попит, а про неможливість фізично доставити продукцію.

На рівні підприємств економічні обмеження виявляються у вищих витратах малих і середніх виробників на сертифікацію, логістику та пошук покупців. Для них перспективною є орієнтація на окремі ринки держав-членів та на продукцію з вищою доданою вартістю. Ознаки такої переорієнтації вже простежуються: у першому півріччі 2026 р. агроекспорт зріс на 11%, причому зростання забезпечили переробка та треті ринки, а не квотовані сировинні позиції [23].

Отже, політико-ринкові та економічні обмеження підсилюють одне одного. Висока товарна концентрація збільшує вразливість експорту до вибіркових заборон, а логістичні ризики знижують здатність експортерів використати навіть

наявні преференції. Це зумовлює необхідність комплексного узгодження інституційних відповідей на обмеження різної природи.

Отримані результати уточнюють висновки попередніх досліджень. На відміну від висновку О. Шубравської зі співавторами про стабільність обсягів і часток експорту до ЄС у 2014–2023 рр. [5], дані за 2019–2025 рр. засвідчують різку зміну частки ЄС: з 27,7 % у 2021 р. до 56,8 % у 2023 р. і 47,5 % у 2025 р. Отже, стабільність, характерна для довоєнного періоду, у воєнні роки змінилася високою чутливістю експорту до режиму доступу. Висновок А. Завойської та Т. Сюдек про роль концентрації поставок у прикордонних державах у запровадженні односторонніх заборон [4] підтверджується динамікою частки Польщі, Угорщини та Словаччини. Результати узгоджуються з оцінками О. Бутенко та співавторів щодо чутливості експорту до СФС-навантаження [8] і доповнюють їх показником повільного розширення кола допущених потужностей. Виявлений А. Дібровою та співавторами [12], розрив між потенційною та реалізованою конкурентоспроможністю, набуває кількісного виміру: для зернових квоти покривають лише 7–20% поставок 2024 р.

Узагальнення результатів дає змогу зіставити виявлені обмеження за інтенсивністю дії, підконтрольністю Україні та адресатами інституційних заходів (табл. 6). Підконтрольність визначено залежно від того, на якому рівні виникає обмеження і хто здатен змінити умови його дії.

Матриця дає змогу виокремити три групи обмежень. До першої належать інституційні та регуляторні обмеження національного рівня й рівня підприємства. Вони підконтрольні Україні і тому становлять основний резерв розширення експорту. Друга група охоплює тарифно-квотні обмеження. Вони мають переговорний характер, проте внаслідок прив’язки квот до наближення виробничих стандартів [20] їх перегляд залежить від змін в межах першої групи. Третю групу утворюють політико-ринкові та воєнно-логістичні обмеження. Вони перебувають поза безпосереднім контролем України, тому щодо них доцільна стратегія пом’якшення ризиків, а не їх усунення.

Такий розподіл визначає послідовність інституційних заходів. Першочерговим є посилення спроможності національної системи забезпечення відповідності: прискорення допуску потужностей, розвиток лабораторної та контрольної інфраструктури, виконання графіка наближення виробничих стандартів. Ці заходи дають потрійний ефект. Вони відкривають доступ до ринку для нових експортерів, знижують СФС-витрати в міру регуляторної конвергенції [9] і створюють підстави для подальшого розширення квот.

Другим напрямом є переорієнтація експорту на продукцію переробки. Для неї оновлена ПВЗВТ знімає або послаблює тарифні обмеження, проте доступ визначається відповідністю регуляторним вимогам. Тому цей напрям ефективний лише за умови реалізації першого. Третім напрямом є товарна та географічна диверсифікація. Вона знижує вразливість до вибіркових заборон і логістичних збоїв, зокрема для малих і середніх виробників, для яких доцільна орієнтація на окремі ринки держав-членів.

Таблиця 6. Обмеження експорту агропродовольчої продукції України до ЄС та інституційні заходи щодо них

Обмеження	Інтенсивність (індикатор)	Підконт-рольність Україні	Інституційні заходи	Адресат
Тарифні квоти на зернові	Висока: покриття 7–20% поставок 2024 р.; квоту на пшеницю 2026 р. вибрано до липня	Обмежена (переговорна)	Переговори щодо перегляду квот; використання окремих квот на борошно; переорієнтація на продукцію переробки	Держава, підприємства
Тарифні квоти на цукор, м'ясо птиці, яйця, мед	Середня–висока: покриття 30–88%; квоти використано на 59–75%	Обмежена (переговорна)	Розширення експорту перероблених товарів, звільнених від квот	Держава, підприємства
Допуск категорій продукції та потужностей	Середня: зростання кількості затверджених потужностей на 7% проти подвоєння експорту груп 02 і 04	Висока	Прискорення процедур затвердження; розвиток лабораторної бази; консультаційна підтримка МСП	Держава
Наближення виробничих стандартів	Зростаюча: умова розширення квот до кінця 2028 р.	Висока	Дорожня карта апроксимації з фінансуванням адаптації господарств	Держава, підприємства
Простежуваність і вимоги щодо знеліснення	Середня: Україна – найбільший постачальник соєвої олії до ЄС	Висока	Національна система геоприв'язки посівів; агрегування даних через кооперативи та трейдерів	Держава, підприємства
Односторонні заборони держав-членів	Висока для окремих товарів: частка трьох держав знизилася з 29,4% до 14,3%	Низька	Використання механізмів ЄС щодо врегулювання; диверсифікація ринків у межах ЄС	Держава
Логістичні та воєнні ризики	Дуже висока у 2026 р.: блокування портів Великої Одеси	Низька–середня	Розвиток дунайських і залізничних маршрутів; страхування воєнних ризиків	Держава, міжнародні партнери

Джерело: розроблено автором.

Отже, у сучасних умовах розширення експорту агропродовольчої продукції до ЄС залежить не стільки від обсягів преференцій, скільки від здатності національних інституцій та підприємств виконувати вимоги європейського ринку. Пріоритетом політики є інвестиції в інституційну спроможність, які водночас слугують передумовою вступу України до ЄС.

Результати дослідження мають певні обмеження. Дані за 2025 р. отримано з галузевого джерела, охоплення якого може відрізнятися від даних Держстату. Оцінки інтенсивності та підконтрольності в матриці мають якісний характер і ґрунтуються на наведених індикаторах, а виявлені зв'язки між змінами торговельного режиму та структурою експорту відображають узгодженість динаміки, а не доведену причинність. Частина даних про 2026 р. спирається на аналітичні оцінки й потребує уточнення за офіційною статистикою; кількісні індикатори регуляторних обмежень, зокрема кількість повідомлень RASFF щодо української продукції, доцільно залучити в подальших дослідженнях.

Висновки. Розмежування понять «виклик» і «обмеження» та двовимірна класифікація обмежень за природою й рівнем виникнення дають змогу визначити адресатів заходів щодо їх подолання. Періодизація торговельного режиму засвідчила, що частка ЄС в агроекспорті зросла з 27,7 % у 2021 р. до 56,8 % у 2023 р., а після відновлення квот знизилася до 47,5 % у 2025 р.; отже, розширення поставок значною мірою було пов'язане з режимом доступу та логістичними чинниками. Тарифно-квотні обмеження залишаються визначальними для сировинних позицій: для зернових квоти покривають лише 7–20 % поставок 2024 р., а скорочення імпорту ЄС з України у 2025 р. переважно припало на зернові. Для продукції переробки та тваринного походження визначальними є регуляторно-інституційні обмеження: кількість допущених потужностей зросла лише на 7 % за подвоєння експорту відповідних груп. Висока товарна концентрація експорту (еквівалентна кількість груп не перевищує п'яти) посилює вразливість поставок до вибіркових заборон і логістичних збоїв. Розроблена матриця обмежень та інституційних заходів визначає пріоритетом посилення національної спроможності забезпечення відповідності вимогам ЄС і може бути використана органами державної політики та експортерами. Оскільки оцінки матриці мають якісний характер, а дані за 2025–2026 рр. частково ґрунтуються на галузевих джерелах, подальші дослідження доцільно спрямувати на кількісну оцінку торговельних ефектів інституційних обмежень, зокрема за даними RASFF, та наслідків застосування вимог щодо знеліснення.

Внесок авторів. *Автор повністю провів дослідження, написав і відредагував текст.*

Фінансування. *Автор заявляє, що дослідження виконано без зовнішнього фінансування.*

Подяки. *Автор висловлює вдячність Уманському національному університету за доступ до науково-інформаційних ресурсів та забезпечення належної матеріально-технічної бази під час виконання дослідження.*

Конфлікт інтересів. *Автор повідомляє, що конфлікт інтересів щодо результатів дослідження та публікації цієї статті відсутній.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу: набір даних. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 13.10.2026).

2. EU–Ukraine trade: from emergency measures to a renewed trade agreement. *European Policy Centre*. 2025. URL: https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/ (дата звернення: 11.10.2026).

3. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement. *Official Journal of the European Union*. 2022. L 152. P. 103–108. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/870/oj (дата звернення: 13.10.2026).

4. Zawojska A., Siudek T. EU–Ukraine agricultural trade relations during the 2022 war crisis. *Economic Science for Rural Development*: Proceedings of the International Conference. Jelgava, 2024. No. 58. P. 360–370. DOI: https://doi.org/10.22616/ESRD.2024.58.035 (дата звернення: 13.10.2026).

5. Shubravska O., Prokopenko K., Krupin V., Wojciechowska A. Challenges and opportunities for the development of Ukrainian agriculture in the context of EU enlargement. *Studies in Agricultural Economics*. 2024. Vol. 126, No. 2. P. 57–65. DOI: https://doi.org/10.7896/j.2833 (дата звернення: 13.10.2026).

6. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678 (дата звернення: 13.10.2026).

7. Williamson O. E. *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York : Free Press, 1985. 450 p.

8. Butenko O., Kot O., Kozub V. The impact of non-tariff barriers of the EU on the export of key agrarian goods of Ukraine. *Journal of European Economy*. 2025. Vol. 24, No. 4. P. 579–597. DOI: https://doi.org/10.35774/jee2025.04.579 (дата звернення: 13.10.2026).

9. Sanjuán A. I., Philippidis G., Pérez H. F., de Rentería P. G. Empirical insights on the dynamics of SPS trade costs: the role of regulatory convergence and experience in EU dairy trade. *Food Policy*. 2023. Vol. 119. Article 102524. DOI: https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102524 (дата звернення: 13.10.2026).

10. Rezende de Castro A. B., Kornher L. The effect of trade and customs digitalization on agrifood trade: a gravity approach. *96th Annual Conference of the Agricultural Economics Society* (4–6 April 2022, KU Leuven, Belgium). 2022. 41 p. DOI: https://doi.org/10.22004/ag.econ.321204 (дата звернення: 13.10.2026).

11. Muradian R., Cahyafitri R., Ferrando T. et al. Will the EU deforestation-free products regulation (EUDR) reduce tropical forest loss? Insights from three producer countries. *Ecological Economics*. 2025. Vol. 227. Article 108389. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108389 (дата звернення: 13.10.2026).

12. Діброва А. Д., Діброва Л. В., Діброва М. А. Конкурентоспроможність агропродовольчої продукції України у зовнішній торгівлі з Європейським

Союзом: оцінка за індексом RCA та вплив інституційних обмежень. *Агросвіт*. 2026. № 10. С. 187–195. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2026.10.187 (дата звернення: 13.10.2026).

13. Козак О., Грищенко О. Торгівля агропродовольчою продукцією з вищою доданою вартістю між Україною та Європейським Союзом. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. Т. 334, № 5. С. 484–490. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-73 (дата звернення: 13.10.2026).

14. Kruhlova O., Velychko K., Timchenko O., Balamut H. Assessment and clustering of EU countries by priority for Ukrainian food exports. *Agricultural and Resource Economics*. 2026. Vol. 12, No. 2. DOI: https://doi.org/10.22004/ag.econ.404292 (дата звернення: 13.10.2026).

15. Експорт продукції АПК з України у 2025 році склав 22,53 млрд дол. Український клуб аграрного бізнесу. 2026. URL: https://ucab.ua/ucab-survey/eksport-produkcziyi-apk-z-ukrayiny-u-2025-roczi-sklav-2253-mlrd-shho-na-2-mlrd-menshe-pokaznyka-2024-roku/ (дата звернення: 13.10.2026).

16. Monitoring EU agri-food trade: developments in 2025. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Brussels, 2026. 27 p. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/94f6ec51-bae0-4807-bb48-828f38a46717_en?filename=monitoring-agri-food-trade_feb2026_en.pdf (date of access: 27.10.2026).

17. International classification of non-tariff measures: 2019 version. UNCTAD/DITC/TAB/2019/5. Geneva : United Nations, 2019. URL: https://unctad.org/publication/international-classification-non-tariff-measures-2019-version (дата звернення: 11.10.2026).

18. Mabunda G. P., Nemukondeni N., Selaledi L. Sanitary and phytosanitary (SPS) measures and their implications for international agricultural trade: challenges and opportunities; comprehensive review. *Discover Agriculture*. 2025. Vol. 3. Article 117. DOI: https://doi.org/10.1007/s44279-025-00301-9 (дата звернення: 13.10.2026).

19. Regulation (EU) 2024/1392 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement. *Official Journal of the European Union*. 2024. L 2024/1392. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1392/oj (дата звернення: 13.10.2026).

20. Decision No 3/2025 of the EU–Ukraine Association Committee in Trade Configuration of 14 October 2025 on the reduction and elimination of customs duties pursuant to Article 29(4) of the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. *Official Journal of the European Union*. 2025. L 2025/2130, 20.10.2025. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2025/2130/oj (дата звернення: 13.10.2026).

21. Commission Implementing Regulation (EU) 2025/2199 of 27 October 2025 amending Implementing Regulations (EU) 2020/1988 and (EU) 2020/761 as regards the quantities that may be imported under certain tariff quotas following the amendment of the Association Agreement between the European Union and Ukraine.

Official Journal of the European Union. 2025. L 2025/2199. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2025/2199/oj (дата звернення: 13.10.2026).

22. Як по квотах: Україна і ЄС домовилися про нові умови експорту агропродукції. *Економічна правда*. 2025. URL: https://epravda.com.ua/power/kvoti-dlya-agroeksportu-ukrajini-shcho-ce-ta-kogo-stosuyetsya-812936 (дата звернення: 13.10.2026).

23. Ус І. Торговельний режим Україна–ЄС після «автономних торговельних заходів»: від безумовного нуля до керованої лібералізації. Аналітичний центр «Об'єднана Україна». 2026. URL: https://www.united-ukraine.org.ua/post/ukraine-eu-trade-regime-following-autonomous-trade-measures-from-unconditional-zero-to-managed-trade (дата звернення: 13.10.2026).

24. Збільшилася кількість експортерів продуктів тваринного походження до ЄС. Кабінет Міністрів України. 2022. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/zbilshilasya-kilkist-eksporteriv-produktiv-tvarinnogo-pohodzhennya-do-yes (дата звернення: 13.10.2026).

25. 448 українських підприємств мають право експорту продукції тваринництва до ЄС. *Зерно*. 2026. URL: https://www.zerno-ua.com/news/448-ukrayinskyh-pidpryyemstv-mayut-pravo-eksportu-produkcziyi-tvarynnycztva-do-yes/ (дата звернення: 13.10.2026).

26. Право експорту тваринницької продукції до ЄС отримали 22 українські компанії. Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики. 2025. URL: https://komagropolit.rada.gov.ua/news/main_news/75872.html (дата звернення: 13.10.2026).

27. INFOSAN Quarterly Summary, 2023 #1. World Health Organization. 2023. URL: https://www.who.int/news/item/31-05-2023-infosan-quarterly-summary-2023-1 (дата звернення: 13.10.2026).

28. Євроінтеграція: розширення експортного потенціалу та спрощення процедур при перетині кордону в 2024 році. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. 2025. URL: https://dpss.gov.ua/news/yevrointehratsiia-rozshyrennia-eksportnoho-potentsialu-ta-sproshchennia-protsedur-pry-peretyni-kordonu-v-2024-rotsi (дата звернення: 13.10.2026).

29. Україна вийшла в лідери постачання соєвої олії до ЄС. *УкрАгроКонсалт*. 2026. URL: https://ukragroconsult.com/news/ukrayina-vyjshla-v-lidery-postachannya-soyevoyi-oliyi-do-yes/ (дата звернення: 13.10.2026).

30. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2652 of 15 September 2023 amending and correcting Delegated Regulation (EU) 2022/2292 with regard to requirements for the entry into the Union of honey, meat, highly refined products, gelatine capsules, fishery products and requirements for private attestation and amending Delegated Regulation (EU) 2021/630 as regards private attestation requirements for composite products exempted from official controls at border control posts. *Official Journal of the European Union*. 2023. L 2023/2652, 28.11.2023. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2652/oj (дата звернення: 13.10.2026).

REFERENCES

1. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu: nabir danykh [Foreign trade in selected types of goods by countries of the world: Data set]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].
2. European Policy Centre. (2025). EU–Ukraine trade: From emergency measures to a renewed trade agreement. Available at: https://www.epc.eu/publication/eu-ukraine-trade-from-emergency-measures-to-a-renewed-trade-agreement/ (accessed October 11, 2026).
3. Regulation (EU) 2022/870 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2022 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement. (2022). Official Journal of the European Union, L 152, pp. 103–108. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/870/oj (accessed October 13, 2026).
4. Zawojska A., & Siudek T. (2024). EU–Ukraine agricultural trade relations during the 2022 war crisis. Economic Science for Rural Development: Proceedings of the International Conference, no. 58, pp. 360–370. Jelgava. DOI: https://doi.org/10.22616/ESRD.2024.58.035 (accessed October 13, 2026).
5. Shubravska O., Prokopenko K., Krupin V., & Wojciechowska A. (2024). Challenges and opportunities for the development of Ukrainian agriculture in the context of EU enlargement. Studies in Agricultural Economics, vol. 126, no. 2, pp. 57–65. DOI: https://doi.org/10.7896/j.2833 (accessed October 13, 2026).
6. North D. C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge: Cambridge University Press, 152 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678 (accessed October 13, 2026).
7. Williamson O. E. (1985). The economic institutions of capitalism: Firms, markets, relational contracting. New York: Free Press, 450 p.
8. Butenko O., Kot O., & Kozub V. (2025). The impact of non-tariff barriers of the EU on the export of key agrarian goods of Ukraine. Journal of European Economy, vol. 24, no. 4, pp. 579–597. DOI: https://doi.org/10.35774/jee2025.04.579 (accessed October 13, 2026).
9. Sanjuán A. I., Philippidis G., Pérez H. F., & de Rentería P. G. (2023). Empirical insights on the dynamics of SPS trade costs: The role of regulatory convergence and experience in EU dairy trade. Food Policy, vol. 119, art. 102524. DOI: https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102524 (accessed October 13, 2026).
10. Rezende de Castro A. B., & Kornher L. (2022). The effect of trade and customs digitalization on agrifood trade: A gravity approach. 96th Annual Conference of the Agricultural Economics Society (April 4–6, 2022, KU Leuven, Belgium), 41 p. DOI: https://doi.org/10.22004/ag.econ.321204 (accessed October 13, 2026).
11. Muradian R., Cahyafitri R., Ferrando T., et al. (2025). Will the EU deforestation-free products regulation (EUDR) reduce tropical forest loss? Insights from three producer countries. Ecological Economics, vol. 227, art. 108389. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108389 (accessed October 13, 2026).

12. Dibrova A. D., Dibrova L. V., & Dibrova M. A. (2026). Konkurentospromozhnist ahroprodovolchoi produktsii Ukrainy u zovnishnii torhivli z Yevropeiskym Soiuzom: otsinka za indeksom RCA ta vplyv instytutsiinykh obmezhen [Competitiveness of Ukrainian agri-food products in foreign trade with the European Union: Assessment by the RCA index and the impact of institutional constraints]. Ahrosvit, no. 10, pp. 187–195. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6792.2026.10.187 (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

13. Kozak O., & Hryshchenko O. (2024). Torhivlia ahroprodovolchoiu produktsiieiu z vyshchoiu dodanoiu vartistiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom [Trade in higher value-added agri-food products between Ukraine and the European Union]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky, vol. 334, no. 5, pp. 484–490. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-73 (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

14. Kruhlova O., Velychko K., Timchenko O., & Balamut H. (2026). Assessment and clustering of EU countries by priority for Ukrainian food exports. Agricultural and Resource Economics, vol. 12, no. 2. DOI: https://doi.org/10.22004/ag.econ.404292 (accessed October 13, 2026).

15. Ukrainskyi klub ahrarnoho biznesu. (2026). Eksport produktsii APK z Ukrainy u 2025 rotsi sklav 22,53 mlrd dol. [Ukraine's agri-food exports in 2025 amounted to USD 22.53 billion]. Available at: https://ucab.ua/ucab-survey/eksport-produkcziyi-apk-z-ukrayiny-u-2025-roczi-sklav-2253-mlrd-shho-na-2-mlrd-menshe-pokaznyka-2024-roku/ (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

16. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. (2026). Monitoring EU agri-food trade: Developments in 2025. Brussels, 27 p. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/94f6ec51-bae0-4807-bb48-828f38a46717_en?filename=monitoring-agri-food-trade_feb2026_en.pdf (accessed October 27, 2026).

17. UNCTAD. (2019). International classification of non-tariff measures: 2019 version (UNCTAD/DITC/TAB/2019/5). Geneva: United Nations. Available at: https://unctad.org/publication/international-classification-non-tariff-measures-2019-version (accessed October 11, 2026).

18. Mabunda G. P., Nemukondeni N., & Selaledi L. (2025). Sanitary and phytosanitary (SPS) measures and their implications for international agricultural trade: Challenges and opportunities; comprehensive review. Discover Agriculture, vol. 3, art. 117. DOI: https://doi.org/10.1007/s44279-025-00301-9 (accessed October 13, 2026).

19. Regulation (EU) 2024/1392 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement. (2024). Official Journal of the European Union, L 2024/1392. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1392/oj (accessed October 13, 2026).

20. Decision No 3/2025 of the EU–Ukraine Association Committee in Trade Configuration of 14 October 2025 on the reduction and elimination of customs duties pursuant to Article 29(4) of the Association Agreement between the European Union

and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. (2025). Official Journal of the European Union, L 2025/2130, October 20. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2025/2130/oj (accessed October 13, 2026).

21. Commission Implementing Regulation (EU) 2025/2199 of 27 October 2025 amending Implementing Regulations (EU) 2020/1988 and (EU) 2020/761 as regards the quantities that may be imported under certain tariff quotas following the amendment of the Association Agreement between the European Union and Ukraine. (2025). Official Journal of the European Union, L 2025/2199. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2025/2199/oj (accessed October 13, 2026).

22. Ekonomichna pravda. (2025). Yak po kvotakh: Ukraina i YeS domovylysia pro novi umovy eksportu ahroproduktsii [By quotas: Ukraine and the EU agreed on new conditions for agri-product exports]. Available at: https://epravda.com.ua/power/kvoti-dlya-agroeksportu-ukrajini-shcho-ce-ta-kogo-stosuyetsya-812936 (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

23. Us I. (2026). Torhovelnyi rezhym Ukraina–YeS pislia "avtonomnykh torhovelnykh zakhodiv": vid bezumovnoho nulia do kerovanoi liberalizatsii [Ukraine–EU trade regime after "autonomous trade measures": From unconditional zero to managed liberalization]. Analitychnyi tsentr "Obiednana Ukraina". Available at: https://www.united-ukraine.org.ua/post/ukraine-eu-trade-regime-following-autonomous-trade-measures-from-unconditional-zero-to-managed-trade (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

24. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022). Zbilshylasia kilkist eksporteriv produktiv tvarynnoho pokhodzhennia do YeS [The number of exporters of animal products to the EU has increased]. Available at: https://www.kmu.gov.ua/news/zbilshilasya-kilkist-eksporteriv-produktiv-tvarinnogo-pohodzhennya-do-yes (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

25. Zerno. (2026). 448 ukrainskykh pidpryiemstv maiut pravo eksportu produktsii tvarynnytstva do YeS [448 Ukrainian enterprises have the right to export livestock products to the EU]. Available at: https://www.zerno-ua.com/news/448-ukrayinskyh-pidpryyemstv-mayut-pravo-eksportu-produkcziyi-tvarynnycztva-do-yes/ (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

26. Komitet Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ahrarnoi ta zemelnoi polityky. (2025). Pravo eksportu tvarynnytskoi produktsii do YeS otrymaly 22 ukrainski kompanii [22 Ukrainian companies received the right to export livestock products to the EU]. Available at: https://komagropolit.rada.gov.ua/news/main_news/75872.html (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

27. World Health Organization. (2023). INFOSAN quarterly summary, 2023 #1. Available at: https://www.who.int/news/item/31-05-2023-infosan-quarterly-summary-2023-1 (accessed October 13, 2026).

28. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv. (2025). Yevrointehratsiia: rozshyrennia eksportnoho potentsialu ta sproshchennia protsedur pry peretyni kordonu v 2024 rotsi [European integration: Expanding export potential and simplifying border crossing procedures in 2024]. Available at: https://dpss.gov.ua/news/yevrointehratsiia-rozshyrennia-

eksportnoho-potentsialu-ta-sproshchennia-protsedur-pry-peretyni-kordonu-v-2024-rotsi (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

29. UkrAhroKonsalt. (2026). Ukraina vyishla v lidery postachannia soievoi olii do YeS [Ukraine became a leader in soybean oil supplies to the EU]. Available at: https://ukragroconsult.com/news/ukrayina-vyjshla-v-lidery-postachannya-soyevoyi-oliyi-do-yes/ (accessed October 13, 2026) [in Ukrainian].

30. Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2652 of 15 September 2023 amending and correcting Delegated Regulation (EU) 2022/2292 with regard to requirements for the entry into the Union of honey, meat, highly refined products, gelatine capsules, fishery products and requirements for private attestation and amending Delegated Regulation (EU) 2021/630 as regards private attestation requirements for composite products exempted from official controls at border control posts. (2023). Official Journal of the European Union, L 2023/2652, November 28. Available at: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/2652/oj (accessed October 13, 2026).